

NÊU GƯƠNG - MỘT PHƯƠNG THỨC LÃNH ĐẠO CỦA ĐẢNG

PHAN XUÂN SON* - NGUYỄN THỊ THANH DUNG**

Một trong những biện pháp để đội ngũ cán bộ, đảng viên thực hiện chức trách, nhiệm vụ của mình chính là làm gương, nêu gương trong mọi lúc, mọi nơi cho cấp dưới và cho quần chúng nhân dân. Có thể khẳng định, thực hiện tốt biện pháp này sẽ góp phần nâng cao năng lực lãnh đạo của Đảng, đồng thời thực hiện có hiệu quả việc xây dựng, chinh đốn Đảng trong giai đoạn hiện nay.

Nêu gương - Khái niệm và những giá trị đặc trưng

Nói về khái niệm, *nêu gương*, hay *làm gương* (exemple) là làm mẫu; là tạo ra một mẫu mực cho người khác học và làm theo. Làm gương và noi gương là một quá trình hình thành các tập quán, tập tính, hay nói cách khác, là cách mà con người xã hội hóa nhân cách cá nhân. Nói một cách nôm na, đơn giản, các hành động noi gương hay làm theo gương của người khác là “bắt chước”, học tập, thực hành... Vì vậy nêu gương và noi gương, trước hết là một phạm trù của giáo dục, của lãnh đạo.

Vấn đề nêu gương được chú ý như một phương thức quản trị xã hội được nói đến trong các lý thuyết triết học, chính trị từ thời cổ đại, ở cả phương Tây lẫn phương Đông. Con người và ngay cả thế giới động vật nói chung để sinh tồn, trước hết phải thông qua các hành vi bắt chước, làm theo, học tập từ các *hành vi mẫu*. Nhờ đó, hình thành các *loại hành vi mang tính chuẩn mực* của đời sống cộng đồng, xã hội, của loài.

Trong đời sống xã hội, nêu gương chủ yếu được nhấn mạnh ở việc thực hành các chuẩn mực xã hội (đạo đức, pháp luật...). Như vậy, nêu gương hay làm gương luôn phải đi kèm với noi gương, học tập và làm theo các tấm

gương ấy. Nói gọn lại, nêu gương và noi gương là loại hành vi thuộc tính của xã hội loài người trong tất cả các lĩnh vực của đời sống xã hội, trong đó có lĩnh vực lãnh đạo, quản lý.

Chủ tịch Hồ Chí Minh là người rất hiểu và vận dụng khéo léo, hợp lý các nguyên lý, bản chất nêu gương của Đông - Tây. Suốt đời Người thực hành *nêu gương, làm gương và noi gương*; và chính Người đã trở thành tấm gương sáng trong lịch sử cách mạng Việt Nam và cách mạng thế giới.

Làm người lãnh đạo (dẫn đường) phải có nhiều phẩm chất, nhưng một trong những phẩm chất quan trọng nhất là đi tiên phong, phải làm gương cho người theo sau. Người nói, đảng viên đi trước, làng nước theo sau và “Quần chúng chỉ quý mến những người có tư cách, đạo đức. Muốn hướng dẫn nhân dân, mình phải làm mực thước cho người ta bắt chước”⁽¹⁾.

Trong quá trình lãnh đạo cách mạng Việt Nam, nêu gương luôn là một phương thức lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam.

* GS, TSKH, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

** TS, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

(1) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, t. 6, tr. 16

Trong cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc, dù phải chịu tra tấn, tù đày, án chém, bom đạn, đói khát... đảng viên của Đảng là những tấm gương hy sinh tất cả, vì thắng lợi của cách mạng. Trong hòa bình xây dựng đất nước, nhiều đảng viên của Đảng cũng phải lao tâm khổ trí, chịu nhiều thiệt thòi, quyết tìm tòi con đường đổi mới; gắn vận mệnh đổi mới với vận mệnh đất nước, gia đình, bản thân; sướng khổ, vui buồn cùng những thăng trầm của đất nước, của sự nghiệp đổi mới.

Cương lĩnh Xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (bổ sung, phát triển năm 2011) nhấn mạnh: Đảng Cộng sản Việt Nam là Đảng cầm quyền, lãnh đạo Nhà nước và xã hội. Đảng lãnh đạo bằng cương lĩnh, chiến lược, các định hướng về chính sách và chủ trương lớn; bằng công tác tuyên truyền, thuyết phục, vận động, tổ chức, kiểm tra, giám sát và bằng hành động gương mẫu của đảng viên.

Ngày 7-6-2012, Ban Bí thư Trung ương Đảng ban hành Quy định số 101-QĐ/TW về trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên, nhất là cán bộ lãnh đạo chủ chốt các cấp. Trong đó, quy định rõ bảy nội dung nêu gương: 1- Về tư tưởng chính trị; 2- Về đạo đức, lối sống, tác phong; 3- Về tự phê bình, phê bình; 4- Về quan hệ với nhân dân; 5- Về trách nhiệm trong công tác; 6- Về ý thức tổ chức kỷ luật; 7- Về đoàn kết nội bộ. Tiếp theo Quy định số 101-QĐ/TW, Bộ Chính trị ban hành Quy định số 55-QĐ/TW, ngày 19-12-2016, về một số việc cần làm ngay để tăng cường vai trò nêu gương của cán bộ, đảng viên. Quy định số 08-QĐ/TW, ngày 25-10-2018⁽²⁾ của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XII, quy định trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên trước hết là Ủy viên Bộ Chính trị, Ủy viên Ban Bí thư, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương, yêu cầu cán bộ, đảng viên, trước hết là Ủy viên Bộ Chính trị, Ủy viên Ban Bí thư, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương phải “gương mẫu thực hiện Quy định số 101-QĐ/TW, ngày 7-6-2012, của Ban Bí thư về trách nhiệm

nêu gương của cán bộ, đảng viên, nhất là cán bộ lãnh đạo, chủ chốt các cấp”.

Trong Quy định số 08-QĐ/TW, không quy định theo từng lĩnh vực, nhưng quy định thành các điều, nêu rõ: Để thực hiện trách nhiệm nêu gương, cán bộ, đảng viên, trước hết là Ủy viên Bộ Chính trị, Ủy viên Ban Bí thư, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương phải nghiêm chỉnh chấp hành Cương lĩnh, Điều lệ, nghị quyết, chỉ thị, quy định, quy chế của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; phải đi đầu thực hiện trách nhiệm nêu gương, phải nghiêm khắc với bản thân và kiên quyết chống các hiện tượng tiêu cực, như chủ nghĩa cá nhân, nói không đi đôi với làm, quan liêu, tham nhũng, lãng phí, cửa quyền, lạm quyền, trục lợi...

Chủ tịch Hồ Chí Minh, lãnh tụ kính yêu của nhân dân ta, người sáng lập Đảng Cộng sản Việt Nam, người suốt đời hy sinh, chiến đấu vì độc lập, tự do của Tổ quốc, hạnh phúc của nhân dân, đấu tranh không ngừng nghỉ vì sự nghiệp giải phóng đồng bào, giải phóng nhân loại bị áp bức, đọa đày, đau khổ ở Việt Nam và trên thế giới là một tấm gương vĩ đại, toàn diện và gần gũi mà toàn Đảng, toàn dân cần học tập và noi theo.

Đảng ta đã có ba chỉ thị về học tập và làm theo tấm gương Chủ tịch Hồ Chí Minh: Chỉ thị số 06-CT/TW, ngày 7-11-2006, của Bộ Chính trị khóa X, về tổ chức Cuộc vận động “Học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh”; Chỉ thị số 03-CT/TW, ngày 14-5-2011, của Bộ Chính trị khóa XI, về tiếp tục đẩy mạnh việc học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh; Chỉ thị số 05-CT/TW, ngày 15-5-2016, của Bộ Chính trị khóa XII, về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh. Việc thực hiện các chỉ thị này đã trở thành các cuộc vận động lớn với nhiều hình thức, giúp cho cán bộ, đảng viên và nhân dân có dịp tìm

(2) <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Quy-dinh-08-QDi-TW-2018-trach-nhiem-neu-guong-cua-can-bo-dang-vien-Uy-vien-Bo-Chinh-tri-397977.aspx>

hiều sâu sắc thêm về cuộc đời, sự nghiệp của Bác Hồ kính yêu, tiếp thu một cách hệ thống tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh không chỉ với tư cách là một lãnh tụ, mà là với tư cách một Con Người, một chiến sĩ đấu tranh vì sự giải phóng và tiến bộ, để học tập và noi theo gương của Người.

Các quy định, chỉ thị về thực hiện việc nêu gương của Đảng không những đã cụ thể hóa một phương thức lãnh đạo (bằng nêu gương) của Đảng, mà còn phù hợp với các “nguyên lý” về nêu gương trong đời sống xã hội nói chung, trong đời sống chính trị nói riêng, từ cổ chí kim, từ Đông sang Tây. Các quy định, chỉ thị của Đảng về học tập tấm gương Chủ tịch Hồ Chí Minh và về nêu gương vừa mang tính khách quan, tất yếu, vừa thể hiện rằng, nêu gương là một vấn đề quan trọng, không thể thiếu trong việc nâng cao năng lực lãnh đạo và sức chiến đấu của Đảng, trong việc trao truyền văn hóa giữa các thế hệ con người Việt Nam hiện nay.

Chủ thể và đối tượng nêu gương

Nêu gương là một phương pháp giáo dục đạo đức hiệu quả. Giáo dục đạo đức là giáo dục con người tiếp nhận và thực hành theo những chuẩn mực được xã hội thừa nhận. Tuy nhiên, trong đời sống xã hội, nhất là trong những giai đoạn có những biến đổi mạnh mẽ về kinh tế, xã hội, khi đó lối sống, các chuẩn mực đạo đức vốn đã trừu tượng, không chỉ cũng biến đổi theo mà nhiều lúc còn trở nên lẫn lộn, rối rắm, phức tạp. Trong bối cảnh đó, chỉ ra được một tấm gương sẽ có tác dụng rất lớn trong sinh hoạt tư tưởng và định hướng tâm trạng xã hội. Ví dụ, một tấm gương vượt khó làm giàu chính đáng hiện nay, có thể cất nghĩa được rất nhiều khái niệm từ “bóc lột”, “yêu nước” đến các khái niệm như “cá nhân”, “tập thể” và “đóng góp cho xã hội”... Trong bối cảnh mà “một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức lối sống”... thì việc chỉ ra một tấm gương tốt để hiểu hơn, cụ thể hơn nhiều, nhất là đối với

đa số quần chúng nhân dân, những người ít có điều kiện để nghiên cứu và hiểu rõ các khái niệm, thuật ngữ khoa học. Khi đã hiểu rõ được thể nào là tốt - xấu, thiện - ác, thông qua tấm gương, con người sẽ hành động theo tấm gương đó.

Do tính hiệu quả của nêu gương trong lãnh đạo, nhất là trong công tác tư tưởng, nên Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn: “một tấm gương sống còn có giá trị hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền”⁽³⁾. Vấn đề đặt ra là ai nêu gương cho ai? Hồ Chí Minh cho rằng: “Lấy gương người tốt, việc tốt để hằng ngày giáo dục lẫn nhau là một trong những cách tốt nhất để xây dựng Đảng, xây dựng các tổ chức cách mạng, xây dựng con người mới, cuộc sống mới”⁽⁴⁾.

Nêu gương là một công cụ và thuộc tính của lãnh đạo. Người lãnh đạo là người dẫn đường, truyền cảm hứng, động viên, tổ chức quần chúng nhằm đạt đến mục tiêu, tầm nhìn nhất định. Mục tiêu, tầm nhìn của người lãnh đạo thông thường phải xa hơn quần chúng. Người lãnh đạo là đi tiên phong thực hiện tầm nhìn ấy, phải chấp nhận tất cả những khó khăn, thách thức, thậm chí rủi ro, hy sinh trên con đường mới. Muốn thu hút, lôi kéo, động viên được quần chúng theo mình, người lãnh đạo không chỉ đi tiên phong, mà còn là người nêu gương cho những người đi theo. Do vậy, nêu gương là công cụ, là thuộc tính của người lãnh đạo. Ai muốn trở thành người lãnh đạo, người đó phải là một tấm gương và phải biết nêu gương.

Như vậy, nêu gương là trách nhiệm, nhiệm vụ của người lãnh đạo, quản lý. Ở nước ta, những người phải có trách nhiệm làm gương cho nhân dân, cho quần chúng, trước hết phải là những cán bộ, đảng viên của Đảng. Cương vị càng cao, chức vụ càng cao, trách nhiệm nêu gương càng lớn. Chính vì vậy mà khi nói về trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên, các quy định của

(3) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*. Sđd, t. 1, tr. 184

(4) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 15, tr. 672

Đảng đều nhấn mạnh “nhất là cán bộ lãnh đạo chủ chốt các cấp”. Trong cán bộ lãnh đạo chủ chốt các cấp, Quy định số 08-QĐ/TW yêu cầu “trước hết là Ủy viên Bộ Chính trị, Ủy viên Ban Bí thư, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương phải “ gương mẫu thực hiện trách nhiệm nêu gương”.

Đảng ta là người lãnh đạo cách mạng Việt Nam, để có những thắng lợi trong sự nghiệp cách mạng của dân tộc, các tổ chức đảng, cán bộ, đảng viên đã từng đi tiên phong, gương mẫu. Để giữ được vai trò lãnh đạo, các tổ chức đảng và đảng viên của Đảng luôn luôn phải đi tiên phong và gương mẫu. Đó không chỉ là một yêu cầu đối với vai trò lãnh đạo của Đảng, mà còn được đặt ra như là một chuẩn mực, một phẩm chất đạo đức của người đảng viên, như Chủ tịch Hồ Chí Minh từng nói: Đảng viên đi trước, làng nước theo sau; lo trước thiên hạ, vui sau thiên hạ.

Hiện nay, sự suy giảm vai trò nêu gương của một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên là rất nghiêm trọng. Không ít cán bộ, đảng viên, không những không nêu gương, mà còn suy thoái tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống. Không những không đi trước thiên hạ trong việc xây dựng một nhà nước pháp quyền, một nước Việt Nam dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh, mà lại chạy theo lối sống ích kỷ, vụ lợi, “vinh thân phì gia”, kéo bè kéo cánh, lách luật, lách quy trình, bỏ nhiệm con cháu, người nhà vào các vị trí quan trọng trong bộ máy của Đảng và Nhà nước; tham ô, tham nhũng, sống xa hoa, lãng phí trên tiền của do tham nhũng, đục khoét, ăn cắp của Nhà nước và của nhân dân.

Năng lực, trách nhiệm của người lãnh đạo trong nêu gương là phải biết nắm bắt những xu thế vận động mới của đời sống xã hội, đổi mới tư duy, đổi mới hành động sao cho đáp ứng tốt nhất yêu cầu phát triển của đất nước, của địa phương, của cộng đồng. Đây lại là một vấn đề lớn trong nêu gương, nêu gương về tư tưởng, hay có thể nói là về sinh hoạt tư tưởng, về tư duy. Chỉ thị số 05-CT/TW của Bộ Chính trị khóa XII đã bổ sung và làm rõ nội dung này.

Tâm gương đổi mới tư duy của Đảng mở ra một thời kỳ đổi mới toàn diện đất nước là một bài học lớn về nêu gương trong sinh hoạt tư tưởng. Cuộc đời cách mạng của Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng là một tấm gương sáng về tư duy, tư tưởng, về việc vận dụng sáng tạo các nguyên lý của chủ nghĩa Mác - Lê-nin, của tinh hoa văn hóa nhân loại, truyền thống tư duy dân tộc, vượt qua các loại tư duy bảo thủ, trì trệ, giáo điều, máy móc để hoạch định đường lối cách mạng đúng đắn, sáng tạo phù hợp với thực tiễn cách mạng Việt Nam.

Nội dung nêu gương của cán bộ, đảng viên của Đảng

Nội dung nêu gương của cán bộ, đảng viên, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, phải được thể hiện trên cả ba mối quan hệ: *Đối với mình, đối với người và đối với việc.*

Đối với mình, không được tự cao tự đại, tự mãn, mà phải cần, kiệm, liêm, chính; phải là “Nhân, Trí, Dũng, Liêm”; bản thân mình phải làm gương trong công việc từ nhỏ đến lớn, thường xuyên học tập, rèn luyện, tự phê bình, khắc phục những hạn chế, khuyết điểm của bản thân về mọi mặt để tiến bộ.

Đối với người, phải chân thành, khiêm tốn, thật thà, đoàn kết, và có tình thương yêu, bao dung, độ lượng. *Đối với người*, trước hết và quan trọng nhất là đối với đồng chí, đồng sự, nhất là đối với cấp dưới và sau đó là đối với quần chúng nhân dân. *Đối với cấp dưới*, “Thương yêu là giúp họ học tập thêm, tiến bộ thêm. Là giúp họ giải quyết những vấn đề khó khăn sinh hoạt, ngày thường thì điều kiện dễ chịu, khi đau ốm được chăm nom, gia đình họ khỏi khổn khổn, v.v.”⁽⁵⁾. *Đối với quần chúng*, phải gần bó với quần chúng, lấy quyền, lợi ích, nguyện vọng của quần chúng làm điểm xuất phát để xây dựng các chủ trương, chính sách. Chúng ta phải yêu dân, kính dân, thì dân mới yêu ta, kính ta.

(5) Hồ Chí Minh: *Toàn tập, Sđd*, t. 5, tr. 322

Đối với việc, phải tận tâm, tận lực, có trách nhiệm, gương mẫu phấn đấu hoàn thành tốt mọi nhiệm vụ được giao; phải luôn giữ vững nguyên tắc “Dĩ công vi thượng”, phải “chí công vô tư”, phải biết hy sinh lợi ích cá nhân cho lợi ích của Tổ quốc, nhân dân và của Đảng.

Ba mối quan hệ ấy chứa đựng nhiều nội dung cụ thể rất phong phú và chúng cũng biến đổi theo từng thời kỳ phát triển của cách mạng. Ngày nay, trong bối cảnh xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân; toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế... đứng trước nhiều cơ hội và thách thức của các yếu tố thời đại, ba mối quan hệ đó chứa đựng nhiều nội dung về kinh tế, chính trị, văn hóa - xã hội và phải được cụ thể hóa, thậm chí thể chế hóa trong nêu gương và noi gương.

Nhiều nội dung rất mới được nêu trong Quy định số 08-QĐ/TW cho thấy rõ điều đó. Ví dụ, trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên, trước hết là Ủy viên Bộ Chính trị, Ủy viên Ban Bí thư, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương: “Có lập trường tư tưởng vững vàng, quan điểm đúng đắn, chính kiến rõ ràng trước những vấn đề mới, khó, phức tạp, nhạy cảm” (Điều 2, khoản 1); “Chỉ đạo quyết liệt, hiệu quả công tác cải cách hành chính, ứng dụng thành tựu khoa học, công nghệ” (Điều 2 khoản 3); “Tích cực thực hiện quy định về phân cấp, phân quyền và kiểm soát chặt chẽ quyền lực” (Điều 2, khoản 5); “Dũng cảm nhận khuyết điểm và trách nhiệm. Chủ động xin từ chức khi thấy mình không còn đủ điều kiện, năng lực, uy tín để thực hiện nhiệm vụ” (Điều 2, khoản 8)...

Phương thức nêu gương

Nêu gương và noi gương là thực hành đạo đức. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, muốn nêu gương, thì cán bộ, đảng viên phải luôn thực hiện nói đi đôi với làm, và phải biết lấy người tốt, việc tốt để tuyên truyền, nói ít

làm nhiều, nói được làm được. Tránh thói ba hoa, chống thói nói một đằng làm một nẻo. Người nói: “Muốn hướng dẫn nhân dân, mình phải làm mực thước cho người ta bắt chước...Tự mình phải *chỉnh* trước, mới giúp được người khác *chỉnh*. Mình không *chỉnh*, mà muốn người khác *chỉnh* là vô lý”⁽⁶⁾.

Phải xây dựng những tấm gương tốt để nêu gương. Cần thấy rằng, các tấm gương, các mẫu mực luôn biến đổi theo sự biến đổi xã hội, trong đó có những giai đoạn biến đổi rất nhanh chóng. Chủ tịch Hồ Chí Minh từng cảnh báo: “Một dân tộc, một đảng và mỗi con người, ngày hôm qua là vĩ đại, có sức hấp dẫn lớn, không nhất định hôm nay và ngày mai vẫn được mọi người yêu mến và ca ngợi, nếu lòng dạ không trong sáng nữa, nếu sa vào chủ nghĩa cá nhân”⁽⁷⁾.

Vấn đề quan trọng cần làm rõ là trong đời sống xã hội nói chung, trong các lĩnh vực kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội..., ai, chuẩn mực gì thì được coi là tấm gương, ai và tổ chức nào phải noi theo, làm theo? Một đảng lãnh đạo và cầm quyền như Đảng ta, trong mỗi bước chuyển của lịch sử, trong mỗi giai đoạn của cách mạng, cần phải chủ động xây dựng các điển hình, các tấm gương tốt, thậm chí phải thể chế hóa vấn đề nêu gương, làm gương và noi gương. Phải có thái độ đúng đắn, rõ ràng đối với các tấm gương tốt (chính diện) và gương xấu (phản diện). Điều này làm cho vấn đề nêu gương, làm gương và noi gương trở thành một trong những vấn đề lý luận và thực tiễn quan trọng, cấp thiết và thường xuyên trong sinh hoạt chính trị nói chung, trong xây dựng Đảng nói riêng.

Vấn đề nêu gương, làm gương, noi gương là một trong những công cụ và phương thức quan trọng của lãnh đạo, nhưng không phải là duy nhất. Cần đặt vấn đề nêu gương trong mối quan hệ với các công cụ lãnh đạo khác nữa, để phát huy cao nhất hiệu quả lãnh đạo của Đảng, nhất là trong điều kiện hiện nay. □

(6) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 6, tr. 16, tr. 130

(7) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, t. 15, tr. 672